

CSONTOS MÁRTA

„Egy roppant kéz utánam nyúlt...”

A lírai szövegszubjektum pozíciója
Reményik Sándor *Lobogódísz* című
költeményében

Reményik Sándor intellektuális, a filozófiai megközelítések iránt fogékony alkotó volt, aki számos versében magas szinten tematizálta a lírai szövegszubjektum pozícióját. Így az 1922-ben, Radnabereken írott *Lobogódísz* című költeményben is, amely az alábbi elemzés középpontjában áll.

*Fekete fenyőlobogók közt
Lobog egy hófehér:
Én vagyok az, – fehér ruhámba
Belemarkolt a szél.*

*Az Isten ezt a szirttetőt
Lobogódíszbe vonta,
Fennen lobognak zászlai:
Fekete-fehér pompa.*

*Zászlótestvérek, bús fenyők,
Rivalljon most az ének:
Egy roppant kéz utánam nyúlt
És kitűzött közék.*

*Zászló vagyok, zászlók között,
És feszülök a szélbe,
És nőni érzem magamat
Az időbe s a térbe.*

*S az időn túl s a teren túl
Az örökkévalóba,
Én, lélek, egyetlen való:
Az Isten lobogója.¹*

Reményik érzéki-szemléletes formában, a poliszémia eszközeivel alkotja meg a *Lobogódísz* sajátos jelentésvilágát. A művészi szöveg teremtő eszközei közvetett módon járulnak hozzá a transzcendencia felé törekvő földi világ hiteles ábrázolásához.

1 REMÉNYIK Sándor: *Lobogódísz* = R. S. *Összes versei I*, Luther Kiadó, Budapest, 2012, 351–352.

A vers már az első versszakban is ellenpólusokra épül: a „fekete fenyőlobogók” és a „hófehér ruhás Én” ellentétpárja analóg a sötétség és a fény kettős-ségével. A strófában megjelenő összetett költői kép sajátos „jelentéskondenzációt” valósít meg: szoláris, szakrális és theophanikus vonatkozásban egyaránt értelmezhető; utal a tökéletességre, a halhatatlanságra, de rejtett módon a gonosz erők munkájára is.

A kezdés szokatlan képi kapcsolódásában a ’fenyőlobogók’ az Én ’fehér ruhás’ alakja mellé rendelődnek (és a hangsúly az együttlétükre kerül). Ugyanilyen szokatlan a ’zászlótestvérek’ metaforája is, hiszen a fenyők antropomorfizációjával az ember, a dolgok és a jelenségek viszonya kap sajátos jelentéstöltetet. A természetben együtt élő fák mint ’zászlótestvérek’ és a magányos költő embervilágban való léte történeti dimenzióban tárul fel. A fehér ruhás ’én’ könnyű lebegését megzavarja a szél mozgalmasságot sugalló, dinamikus ’cselekedete’, s a cselekvőképességet fel-erősítő ’belemarkol’ ige a költőt is kimozdítja kontemplatív szerepéből. (Az ehhez hasonló, a vizualitás fokozásának szolgálatába állított szokatlan képi kapcsolódásokat Zalabai Zsigmond az úgynevezett „kettősképi gondolkodás” megnyilvánulásainak tekinti.²)

Reményik költeményében a természeti táj a teremtés mesterműveként jelenik meg. Majd az ember nélküli állapot méltóságába és megbonthatatlan szépségébe belép az emberi lény. A természeti és az emberi létezés összekapcsolódása azonban nem problémamentes: erre utal a ’bús fenyők’ jelenléte, és a ’rivalljon’ ige, amely kifejezetten negatív jelentéstartalmú. Úgy érezhetjük: a nagy, békés összetartozást valami erőszakosan megzavarja.

A *fekete-fehér* ellentétpár ismétlése (az első két versszakban) lehetővé teszi a szubjektum pozíciójának kiemelését. A ’zászlótestvérek’ és ’fenyőlobogók’ kettős képei az összetartozás mellett helyhez kötöttséget, cselekvésképtelenséget is sugallnak. Mindezt Reményik magára is vonatkoztatja; ez az állapot magyarázza passzív heroizmusát is. ’Kitűzték’ a magas-

2 ZALABAI Zsigmond: *Tünődés a trópusokon*, Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1998, 25. – A szerző poétikaelméleti munkájában a trópusok szerepével foglalkozik. Úgy véli, hogy a ’szókép’ kifejezés nem túl szerencsés, mert a „megnevezés [...] azt sugallja, hogy a *kép* az egyes szóban van (ám ilyen módon a szótól jelölt valóságdarab „tárgyképe” értendő rajta), a lényeges vonást viszont, ti. hogy a képszerűség szavak (jelentések) kombinációja által jön létre, nem hangsúlyozza. Márpedig éppen a kombinatorikus jellegben kell keresnünk a kettősképek megkülönböztető vonását”. *Uo.*, 39–40.

latra, a figyelem középpontjába kerül, de nem igazi cselekvőként, hanem szellemi útmutatóként.

A teremtéstörténetet idézi a harmadik versszak: „Egy roppant kéz utánam nyúlt” – majd ez a kéz kitűzte, megjelölte a helyét. És ez nem egyszerűen az egyén – végzetszerű – sorsának, hanem az általában vett emberi sorsnak is lényegi jellemzője. (Ami a korábban írott *Predestinatio* című Reményik-versnek is középponti gondolata.)

A „Zászló vagyok a zászlók között” kijelentés arra utal, hogy a költő kiválasztottnak érzi magát a kiválasztottak között. Pozícióját dinamikus igékkel jelöli ki („feszülök a szélbe”, „nőni érzem magamat”). Az embert térben és időben jeleníti meg, így helyezi bele önmagát a történetiség folyamatába, így érti meg a teremtett ember világrajöttének értelmét, a világhoz való tartozásának szükségességét. Az ember léte időhöz kötött, az idő végeessége határt szab ittlétének. Ugyanakkor az ittlét történetiségének vége a halhatatlanságba, az örökkévalóságba vezető út kezdetét is jelenti Reményik számára.

*

Aligha vitatható, hogy poétikai szempontból a zászló-metaphora a vers legmeghatározóbb mozzanata. Az ’Én’ itt zászló alakváltozatban jelenik meg, s ez a sajátos metamorfózis az egzisztenciális történet egész folyamatát végigkíséri.

E – lényegi eszmei tartalmakat érintő – metaforizáció nem előzmény nélküli Reményik életművében. Egy néhány évvel korábbi költeménye, az 1917-ben írt *Zászló a szélben* ugyanazt a metaforizált szöveg-szobjektum pozíciót mutatja fel, mint a *Lobogódísz*, csakhogy az előbbi vers a zászlóvá átváltozó költői szobjektum „önértékvesztését” is megfogalmazza. A három – egyenként nyolcsoros – strófából álló költeményben a versszakok elején ismétlődő sorok – „A játszi szél a szövetembe kap: / Ma zászló – holnap rongydarab” – egyrészt fokozzák a mű érzelmi-hangulati hatását, másrészt hozzájárulnak a – pesszimista, relativista – mondanivaló megerősítéséhez. A ’játszi szél’ és a ’rongydarabbá változó zászló’ képzetei éles kontrasztban állnak egymással: az egyik kedves, évődő, a másik kifejezetten komor hangulati tartalmú. A ’ma’ és a ’holnap’ ellentétének kiélezése fokozza a bizonytalanságot. A verszárlat pedig kiteljesíti a dezillúziós eszmei tendenciát. Reményik víziója szerint a valaha reményteli költői „cselekvés” a nem is olyan távoli jövőben előbb defenzívába szorul, majd feltétel nélküli kapitulációra kényszerül: „Milyen jó lesz a széltől megpihenni / Elkopni, mint a fegyverek, a vágyak, / Eltűnni, mint akit sohasem láttak, / Az eszmék, álmok, harcok, hiúságok / Sírján kacagni az egész világot.”³

3 REMÉNYIK Sándor: *Zászló a szélben* = R. S. *Összes versei I, i. m.*, 44.

Keresztek hegye II. – Maga (2014, linómetszet)